

Kósa Ferenc beszélgetése Ratkó Józseffel*

– *Tisztelt közönség, kedves barátaim! Nagyon szépen köszönöm a meghívást, hogy eljöhettem erre az estre. Ugyan az értelmző szótár szerint én is tudom, hogy mit jelent az, hogy házigazda, de hát se házam nincs, se gazda nem vagyok, még azon is tűnődtem, hogy kell-e nyakkendőöt kötnöm – itt van a zsemben, azt elhoztam –, de nem tudtam, hogy most Jóska-hoz illik-e, de úgy gondolom, hogy Jóska verseihez nem, nem az én nyakkendőm illik. Ő neki könnyű dolga van, mert ő a verseiben megnyilatkozott, elmondta azokat a fontos gondolatokat, amelyeket el akart mondani. Én úgy fogom föl az én szellemi házigazda szerepemet, hogy mintha egy lennék a nézők közül, egy lennék az olvasók közül, valóban egy is vagyok, és talán Jóska barátjának is mondhatom magam, idestova – nem is idestova, hanem, sajnos – buszonöt esztendeje. Valamikor 1955-ben, éppen amikor Jóska a Kossuthról elnevezett iskolába járt, én pedig a Széchenyi-ről elnevezett iskolába, volt nálunk egy irodalmi kör. Meghívtuk oda Jóskát, aki már akkor verset írt. És emlékszem, hogy egy délután elemeztük az akkor írt versét, és attól kezdve én Jóska-ra úgy nézek, mint egy igazi költőre.*

Én megpróbálok valahogyan közeledni Jóska költészeté felé úgy, mint hogyha ott ülnék – leginkább oda is mennék önök közé ülni –, és olyanokat kérdezni, ami engem is, mint olvasót, nézőt, barátot valóban érdekel. Ezek közül is talán a legfontosabb az a körülmény, hogy a magyar költészetben versben írni sohasem volt azonos azaz, hogy egy ember leült a papír mögé és megírt egy költeményt. A magyar költők a hazát is alakították. Mindig cselekedtek emberként. Mindig főhállalták a népnek, a nemzetnek, a hazának, a legfontosabb, legégetőbb gondjait is, ha kellett, akkor karddal, a teljes életükkel. József Attila nem véletlenül írja le Üvegöntők című versében azt a néhány sort, hogy „Néha napszámosnak hínjátok őket, / néha pedig költőnek mondjátok, / ... / Lassan egyformán elfogy a vérük.” Jóska is ír egyik versében József Attilához hasonlatos képet, amikor magát „énekes, minden eszelédnek” tekinti. Az első kérdésem az volna, hogy hogyan függ össze Ratkó József életében és költészetében ez a két mozzanat: az „énekes” és a „mindenes eszelés” mozzanata?

– Szerintem a költészet szolgálat, szolgálata annak a népnek, amelyből az ember való. A művészet általában is, a költészet különösképpen erkölcs is. Az erkölcs pedig közösségi. Az a nyelv, amelyen írok, közösségi szemléletű, és közösségi termék is. Akkor miért használjam fuszízásra? Miért használjam magán célra? Nem tudom különválasztani a költészetet és az emberség, vagy a művészség és az emberség erkölcsi normáit – föladatait sem. Én azt hiszem, hogy Sánta [Ferenc] fogalmazta ezt meg pontosan, hogy az embernek az az egyik legfontosabb föladata, hogy megpróbálja

* Nyíregyháza, 1980. február 22. Megyei Művelődési Központ

önmagát fölnevelni, emberré nevelni. A második, hogy gyerekeket nemzzen és nevelje fel őket. A harmadik, ha ezen kívül még marad valami kis ereje, indulata, akkor segítse azt a társadalmat, azt a nemzetet, amely szíve szerint van, illetve amelyikből származott.

Egy dolgon el kéne tűnődnünk, hogy vajon miért a líráé a vezető szerep az irodalmi műfajok közül Magyarországon, és nem csak Magyarországon, hanem gondolom, a környező kis népeknél is! En azt gondoltam – ha mást képzelsz, akkor szólj –, hogy talán azért, mert az irodalmi műfajok közül ennek a legkisebb a reflexideje, a válaszideje. És annyi veszély, annyi sérülés érte ezt a népet ezeréves történelme során, hogy gyorsan kellett reagálni. Mint annak a gyerekeknek, akit megütni készülnek: azonnal föl kell kapnia a kezét.

– *Úgy gondolom, hogy itt két műfajról van szó. A költészet és a politika két, egymással párhuzamosan futó műfaj. Mind a kettőre szükség van. Néha iróniával azt szoktuk mondani, hogy szükségük van egymásra is, hogy tusakodjanak, birkózzanak, tisztítsák egymás szenvedélyét, gondolatát. Miről lehet itt szó? A politika – talán úgy is megfogalmazható – a cselekvés tudománya. Egy olyan művelet, ahol az igazságot a napi lehetőségekkel állandóan egyeztetni kell. A költészet az nem egyeztetni az igazságot semmivel. Az az igazságot mondja, a költői igazságot. Ha az a furcsa helyzet állott volna elő, hogy Magyarországot csupa költő vezet, költők lettek volna királyaink, miniszterelnökeink és így tovább, valószínű ez az ország már nem létezne, pedig én nagyon szeretem a költészetet, és nagyon tisztélem a költők igazságát. És úgy gondolom, hogy Ratkó Jóska költészete is ennek az erkölcsnek a szülárd, természetes, alkotó folytatása.*

– Azt mondom, hogy a politika a cselekvés tudománya. En azt mondom – vagy hozzá kell tenni –, hogy a politika a kiegyensúlyozás, az egzisztenciák tudománya is. Ehhez különleges erkölcs kell, nem köznap, és nem költői erkölcs. A másik dolog: ezek szerint, ha a politika cselekvés, a cselekvés tudománya, akkor a költészet nem cselekvés? Pótcselekvés? En olyan közegben élek, ahol a konkrét emberségre, tehát a konkrét cselekvésre sokkal nagyobb szükség van, mint a szóban elgondolt cselekvésre. Lehet, hogy ezért gondoltam, hogy a költészet az hologram, hologram természetű. Ami azt jelenti, hogy minden ízében őrizi az egészben megtalálható, föllelhető emberséget, szerelmet, erkölcsiséget. Tehát a költészet az őrszerep, ahogy azt Fábry Zoli bácsi gondolta, a stósz, aki sajnos már meghalt. Tehát cselekvés-e a költészet, vagy sem – ezt én nem tudom eldönteni.

Sosem gondoltam, szóval, hogy mondjam... Ha valaki hozzám jött, hogy ház kellene neki, akkor félretettem a verset, és elmentem politikusokhoz, hogy ennek az embernek ház kell, mert van öt gyereke és rájuk rogyott a ház. Ha olyan ügyre bukkantam, például ez a rákkutatás, akkor harminc-negyven-ötven-száz verset félretoltam, ami megszülethetett volna, és laikusként megpróbáltam segíteni ebben az ügyben.

– *Ha azt kérdezed tőlem, hogy a költészet cselekvés-e, azt kell hogy mondjam, hogy cselekvés, és az az igazán cselekvő költészet, amehyik mögött valójában cselekvő emberi élet áll. Az nem lehetséges, hogy valaki bezárkózik egy szobába és azt mondja: sem a békőköznapi, sem a történelmi, se a nemzeti gondokból nem vállalok föl semmit, mert hiszen én versírás által cselekszem. Ez a mi országunkban nem lehetséges. De esztétikailag sem lehetséges, mert az a vers soha nem lesz cselekvő erejű. En úgy gondolom, hogy az az erkölcs, amiről az imént szót ejtettünk, nem egy elhatárol-*

zás, vagy pusztán hitvallás kérdése, hanem az egy napról napra kiküszöbendő valóságos cselekvési folyamat, és amilyen lesz egy költőnek az élete, éppen ezekben a cselekvésekben, drámákban, vállalkásokban betöltött szerepe miatt, szerepe szerint, pontosan annyi erő, annyi cselekvőerő mehet át a művébe. Én a te költészetet cselekvő költészetnek érzem. Ez nem valamilyen személyes, bensőséges, elvonatkoztatott líra, amit te csinálsz. Ez a lehető legelevenebb fővállalása a „bajok epicentrumának”, vagy hogyan is mondod, keresése az igazi gondoknak, amelyek egyszersemind a te személyes gondjaid, s egyszersemind ennek a közösségnek a gondjai. Ezért az igazi költészet – én nem tudom másképp elképzelni csak úgy, hogy – cselekvő. Ha nem cselekvő, akkor nem is igazi költészet. Lehet verset írni, írnak is nagyon sokan, de talán az, amit igazi költészetnek nevezünk, az maga a cselekvés. A konkrét, a naponta kiküszöbendő, megvívandó emberség; ez az időből, energiából valóban mennyit vesz el? Hogyan érzed, hogy hogy áll arányban az, amit írással tudsz tölteni, és hogy áll arányban az, amit emberséged konkrét kötelességeivel töltesz?

– Az idővel én jól állok. Van időm mindenre, akár... csak már jó néhány esztendeje azt gondolom, hogy nincs értelme. Ha én megírom a *Tanyákat*, lesz abból valami? Semmi! Fejlődik a maga vagy a társadalmi törvényszerűségek szerint, de nem jobban, nem gyorsabban. Egyetlen esetet tudok, amikor segített valamelyik írásom. Nem csak az enyém, hanem elsősorban Fekete Gyula könyve, az *Éljünk magunknak!* Másodsorban Veres Péter, Illyés mozgolódásai az ügyben. Tehát tulajdonképpen a kormány, hogy mondják, „családpolitikájának” a változását érte el néhány írónak a mozgolódása ez ügyben. Na most, ennek ellenére írok, mert nem tehetek mást. De én most már csak akkor írok, hogyha kiesek a számon, ha másképp nem tudom megoldani. Akkor írok már csak, ha nagyon fáj valami. Mindenre jut időm, és szeretnék írni sokat. Jó verseket is szeretnék írni, de ez nem... de... rajtam áll ez. Olyan verseket kellene írni, mint amelyet Nagy László gondolt ki: a *Betűk gyászórsága* című versre gondolok. Így szól:

Itt nyugszik a Hármas Honvéd Gyalogezred

Ezt a verset versként csak az tudja megközelíteni, akinek a világ háborúiban halottai vannak. Aki rossz szándékkal közeledik ehhez a vershez, annak ez a vers nem mutatja versként magát. Na, ilyen egyértelmű beszédet szeretnék versben! És lehet, hogy ezért is írok keveset. Persze azért is, mert elég sok időt elvesz töprengésem azon, hogyan oldjuk meg a kisebb közösségi gondokat, vagy nagyobbakat, de ha én költő vagyok, akkor mégiscsak az lenne az elsőrangú dolgom, hogy verset írjak. Igen ám, de ha csak verset írnék, és azt mondanám ezeknek a hozzám fordulóknak, hogy menjenek a tanácsstagjukhoz, azért választották, hogy az ilyen ügyes-bajos dolgokat ő intézze el – akkor hogyan lehetne hitele, fedezete a szavamnak?